

Den øjensynlige Fare for, at nogle af Landets skønneste og mest minderige Egne skal gaa over i udenlandsk Eje, og at deres ejendommelige Karakter og Naturskønhed skal angribes paa en fuldstændig ødelæggende Maade, træder Aar for Aar mere og mere i Forgrunden. Dette har bragt en Kreds af Mænd med Foreningen „Bornholm“ i Spidsen og med Nationalmusæets vægtige Støtte til at søge Midler til at forhindre Ødelæggelsesværkets videre Udbredelse.

Idet vi opfordrer til at støtte denne vigtige Sag ved at tegne sig for Bidrag paa vedlagte Liste, henviser vi til Skildringerne og Kortet, hvilke vil give al fornøden Oplysning om den truende Fare og de Midler, hvormed man vil søge at afværge den.

Hammersholm.

I en af Danmarks skønneste Egne, paa Bornholms Nordland, byggede Lunds Ærkebiskop, ved Aaret 1260, det stærke Slot Hammershus, som blev Rigets Værn ude i Østersøen. Kronen og Kirken stredes i Aarhundreder om dette vigtige Punkt, indtil Kong Christian den 2den Aar 1522 for stedse fratog Bispesædet det.

Den herlige Natur omkring dette minderige Sted har det samme Præg nu som for Aarhundreder siden. Som dengang ruller Bølgerne ind mod Slotsklippens Fod; Lyngen blomstrer og visner oppe paa Klippehøjderne, og Blæsten stryger ind gennem de dybe Dale og over de vidtstrakte Marker, som tidligere lagdes under Ploven, henover Engene, hvor Slottets Heste og Køer have græsset. „Slotsladegaarden“, „Slotsvangen“ var Kronens største Ejendom paa Bornholm.

I det 16de Aarhundrede havde Slotsherren Indtægten af Avlingen her; han maatte „nyde Slottets Avl og Affødinge sig til bedste“. Og Indtægten heraf har været betydelig, hvorfor der senere skulde gives en aarlig Afgift, som ved Aaret 1655 beløb sig til 80 Rigsdaler, men Aar 1660 „efter Hans Majestæts Befalings Lydelse“ nedsattes til 50 Rdr.

1679 gav Slotsherren Afkald paa denne Forpagtning, som derefter udbødes til den Højstbydende. Men Afgiften maatte efterhaanden nedsættes betydeligt. I Aaret 1683 er den kun 20 Rdr., og saaledes holder den sig til Aar 1714. Da tilbyder en Mand i Sandvig, Niels Hansen at give 30 Rdr. i aarlig Afgift foruden 50 Rdr. i Fæstepenge, og Forpagtningen overdrages ham, „saalænge han aarlig udi rette Tid i Amtstuen betaler ovenmeldte 30 Rdr.“. Niels Hansen har derefter Fæstet i 10 Aar; da afstaar han det til sin Svigersøn Vefst Jensen Schou fra 1ste Januar 1725 og tager selv Borgerskab som Købmand i Allinge.

I Vefst Jensen Schou's Fæstebrev indføres, at „som ingen Bygning tilforn paa samme Avlings Sted, eller Slotsvang, haver været, saa er Vefst Jensen nu bevilget at maa, for Skoven des bedre at tilse og Avlingen at conservere, derpaa lade fornøden Hus og Bygning opsætte, hvilket han selv uden noget Vederlag bekoster, hvortil ham forderligst Plads skal udvist vorde“. Derpaa opføres den anselige Gaard, som endnu staar der, paa en godt valgt Plads, med herlig Udsigt ned over Dalsænkningen mod Hammer-Sø og over til Hammerens høje Klippedrag.

Hammershus havde nu mistet sin Betydning som Fæstning. Slotsherren og Mandskabet havde forladt det gamle Slot, og i

Aaret 1743 opgives det ganske. Det følgende Aar stilles Slottets Ladegaard tilligemed en Del andre kongelige Ejendomme paa Bornholm til offentlig Auktion, og Gaarden tilslaaes Vefst Jensen for 1275 Slettedaler 2 Mark og 11 Skilling. Pengene havde stor Værdi dengang.

Aar 1763 sælger Vefst Jensen Gaarden til sin Søn, Lieutenant ved Dragonerne paa Bornholm, Jørgen Johan Schou, for 1400 Daler Courant. Dens gamle Navn „Slotsladegaarden“ er nu ikke fint nok og passer heller ikke rigtig mere. Det bliver forandret til „Hammersholm“. Men hos Befolkningen fik det nye Navn ikke rigtig Indpas, hvorimod det gamle „Slotsvangeaarden“ har holdt sig i daglig Tale lige til vore Dage.

Jørgen Schou beholder sin Fædreneaard indtil Aar 1778. Under et Ophold i Kjøbenhavn afhænder han den da til Koffardikaptajn paa Vestindien Hans Pedersen Koefoed for 5333 Rdr. 2 Mark Courant. Men den nye Ejer har ikke været tilfreds med Handelen; thi allerede 1784 overlader han Gaarden til sin Broder Jørgen Pedersen Koefoed for 4000 Rdr. Courant og bliver selv Brygger i Kjøbenhavn.

Jørgen Koefoed (1759—1832) var en driftig Mand, der ikke blot styrede sin Gaard vel i 46 Aar, men som tillige søgte at skaffe sig Indtægter paa anden Maade. Han fik Bevilling som Borger i Allinge og forhandlede stemplet Papir. Hans Gaard var i god Stand, da han 1830 afstod den til sin Søn Peder Koefoed for en Pris af 6200 Rdr. foruden „Undentag“ for sig og sin Hustru. Dettes mange, nøje affattede Enkeltheder vise, at hans Fordringer til Livet ikke vare smaa.

Peder Koefoed (1803—1881) blev paa sin Gaard i 42 Aar. Naar Frederik den 7de kom til Bornholm, plejede han at aflægge ham et Besøg eller at lade ham komme til sig.

Peder Koefoed havde ingen Søn at afgive Gaarden til, og Hammersholm gik derfor omsider over paa andre Hænder ved Salg, i Aaret 1872, til Proprietær Peter Thorn af Hovedgaard i Ny-larsker, som senere solgte den til sin Søn Johannes Thorn.

Tilbagegangsperioden var nu indtraadt. Det smukke, skovklædte Højdedrag ned mod Søen, „Galgebakkerne“, hortsolgetes

til Opførelse af „Blanchs Hotel“; men de pekuniære Kræfter vare dog ikke tilstrækkelig store, og under de for Landmanden saa vanskelige Tider gik Gaarden mere og mere tilbage; om-sider solgtes den til et Konsortium, „Aktieselskabet Hammersholm“. Efterat have bortsolgt en Parcel, hvori var indbefattet „Lysthusebakken“, en gammel Skandse, hvorfra Svenskerne Aar 1645 beskød Hammershus, afhændede Selskabet 1905 Gaarden til den nuværende Ejer Hr. Jørgen Grønbech, som sikkert vil forstaa at udnytte den paa den fordelagtigste Maade. Inden Udgangen af 1906 bortsolgtes Parceller dels ved Hammer-Sø, dels ganske tæt ved Slotsruinerne, hvor en Bebyggelse vil ramme Om-givelserne paa den føleligste Maade. Kjøberne af de sidstnævnte Parceller ere alle Fremmede, som har villet sikre sig Sommerboliger paa dette Sted. Et Berliner-Konsortium har gjort Bud paa et større Areal sammesteds til Anlæg af en Villa-By „Neu Berlin“; men Handelen er endnu ikke kommet i Orden.

Hammersholm, denne smukke, historiske Ejendom, hvis Jorder gennem Aarhundreder have været knyttede til Hammershus Slot, vil snart blive søndersplittet. Fremmede ville dele den, og deres Huse ville rejse sig paa dens smukkeste Jordlodder. Men dette bør og skal forhindres, og det kan gøres, naar det lykkes at vække Forstaaelsen af, at der bør værnes om dette Sted, og at vi skyldte vort Fædreland at bevare dets Jord for os selv.

Hele „Hammeren“ med Undtagelse af Fyrtaarnsgrundene, 369 Tdr. Land, er desværre bleven et Stykke Tyskland, hvor de gamle fra Urtiden mosgroede Klipper sprænges og deres Naturskønhed ødelægges. Begyndelsen hertil gjordes for adskillige Aar tilbage, da „Hammeren“ overgik i tysk Eje for at udnyttes til Stenbrud, og nu trues Slottets fordums Ladegaard „Hammersholm“ samt en fra denne udskilt Parcel „Møllers Gaard“, og endelig den 207 Tdr. Land store „Slotslyngen“ Syd for Slotsruinerne af en ikke mindre trist Skæbne.

Skal de gamle, herlige Ruiners Omgivelser, „Hammersholm“ og dens Parcel, Pensionatsejer Møllers Grund samt „Slotslyngen“, bevares i dansk Eje, er Tiden inde til at bringe Ofre herfor. Foreningen „Bornholm“, der er dannet i denne Anledning, arbejder sammen med Nationalmusæet for dette Formaal. Musæet har sikret sig Forkøbsret til „Slotslyngen“ og har andraget Kultusministeriet om at faa den lagt ind under Landbrugsministeriet som Statsskov.

„Slotslyngen“ — 207 Tdr. Land — forventer vi herefter, at Staten køber og lægger ind under Statsskovene. Møllers Ejendom — ca. 21 Tdr. Land — og Gaarden „Hammersholm“ — ca. 230 Tdr. Land — er af Ejerne tilbudte Foreningen „Bornholm“, førstnævnte til en Pris af Kr. 50,000, hvilket Tilbud gælder indtil en Maaned efter indeværende Rigsdagssamlings Slutning, sidstnævnte til en Købesum af Kr. 150,000, hvilket Tilbud dog kun gælder indtil ~~20. Februar~~ *1. Marts.* for hele Gaardens Vedkommende, men for enkelte Slottet nærliggende Arealer, c. 25 Tdr. Land, for Kr. 2000 pr. Td. Ld., indtil en Maaned efter Rigsdagssamlingens Slutning. Det menes bestemt, at det i høj Grad vilde være ønskeligt og mest formaalstjenligt at kunne købe hele Gaarden, men Fristen hertil er meget kort, og der er ingen Ud-sigt til at faa Fristen forlænget.

Naar imidlertid de nødvendige Servitutter om Fredlysning af Ejendommenes Arealer med Forbud mod, at der opføres Bygninger paa dem og mod Anlæg af Stenbrud og Udstykning til Villagrunde uden Nationalmusæets Tilladelse, vil Salgsværdien af Jordarealerne gaa ned til omtrent Halvdelen af Købesummen. Til Dækning af dette Tab forventes Staten at ville tilskyde det Halve paa Betingelse af, at Resten kan rejses ad privat Vej. At Staten yder et saadant Bidrag, er kun naturligt, efter at den har havt de Hammershus om-liggende Jorder til fri Raadighed i Aarhundreder, ladet

Slottet synke i Ruiner og frasolgt Statsladegaarden med Tiliggende for en Bagatel. Man kan da ej heller forlange, at Bornholmerne alene skal værge dette Stykke dansk Land mod udenlandsk Invasion, efter at fremmede Turister har opdaget dets virkelige Værd.

Foreningen „Bornholm“, der vil finde god Tilslutning, men langt fra er færdig med at indtegne Medlemmer, ejer endnu kun ringe Pengemidler og behøver til Brug paa andre Omraader alt, hvad den kan samle, medens Nationalmusæet ikke har Raadighed over andre Midler end dem, Lovgivningsmyndighederne ville bevilge. Vi henvende os derfor til Mænd og Kvinder, som ikke blot have Midler, men ogsaa en levende Følelse af, at det gælder om at bringe Ofre for at bevare de naturskønne og historisk mindeværdige Steder med deres nærmeste Omgivelser i dansk Eje. Og det gælder om at handle hurtigt; thi Faren er overhængende og vokser Dag for Dag. Navnlig maa vi stærkt fremhæve den Kendsgerning, at der fra „Hammersholm“ allerede er afhændet i tysk Eje tre Byggegrunde, hvis Bebyggelse i høj Grad vil skæmme Hammershus' Omgivelser; og endnu langt værre er det, at dette er tænkt kun at skulle være en Begyndelse, idet der er planlagt at købe sammesteds Byggegrunde til Anlægget af en tysk Villaby med Navnet „Neu-Berlin“.

Kjøbenhavn og Rønne, d. 4. Februar 1907.

Foreningen „Bornholm“s Forretningsudvalg:

M. C. KOEFOED, Rektor. (Formand for Foreningen.)	M. M. SMIDT, Redaktør. (Foreningens Næstformand.)
--	---

M. A. BIDSTRUP,
Professor, Arkitekt.